

ระบบสหกรณ์: ฐานคิดและวิถีปฏิบัติบนแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

พีรพงษ์ ปราบริณี¹ อารี วิบูลย์พงศ์² และทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์³

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นรายงานเบื้องต้นของการศึกษาการดำเนินงานในรูปแบบสหกรณ์ ว่ามีความสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงหรือไม่อย่างไร โดยการวิเคราะห์ถึงแนวคิด หลักการ และวิถีปฏิบัติ รวมถึงตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ผลที่ได้จากการศึกษาร่วมกับข้อมูลเบื้องต้นจากสหกรณ์โคนมในโครงการวิจัยและพัฒนาระบบการผลิตและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ได้ชี้ให้เห็นถึงความสอดคล้องหลายประการ โดยเฉพาะหลักธรรมาภิบาล อย่างไรก็ตามกรอบแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังคงมีขอบเขตที่กว้างกว่า ทั้งยังครอบคลุมในการนำไปปรับใช้กับทุกระดับชั้นในสังคม

คำสำคัญ: สหกรณ์ เศรษฐกิจพอเพียง วิถีปฏิบัติ

บทนำ

ปัญหาการว่างงานและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป เป็นจุดเริ่มของการเสนอแนวทางปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ โดยใช้หลักการร่วมมือระหว่างผู้ที่เดือดร้อนให้รู้จักช่วยเหลือตัวเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งหลักการดังกล่าวได้ก่อให้เกิดระบบสหกรณ์ขึ้นในเวลาต่อมา และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่นเดียวกับการสหกรณ์ในประเทศไทย ที่มีมูลเหตุจากความต้องการแก้ปัญหาความยากจนของชาวนาในสมัยรัชกาลที่ 5 จนกระทั่งมีการทดลองจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นครั้งแรกที่อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ใช้ชื่อว่า “สหกรณ์วัดจันทร์ไม่จำกัดสินใช้” โดยจดทะเบียนเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2459 ซึ่งนับเป็นการเริ่มต้นแห่งการสหกรณ์ในประเทศไทยอย่างสมบูรณ์ และเมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “สหกรณ์” ที่ระบุในพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 หมายถึง คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งสหกรณ์ในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์บริการ และแม้ว่าสหกรณ์แต่ละประเภทอาจมีความแตกต่างในรายละเอียดของการดำเนินงาน แต่ยังคงตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าสหกรณ์ หลักการสหกรณ์ที่เป็นแนวทางให้สหกรณ์ยึดถือปฏิบัติเพื่อให้คุณค่าสหกรณ์เกิดผลเป็นรูปธรรม วิสัยทัศน์ ตลอดจนอุดมการณ์สหกรณ์ (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2549: ออนไลน์)

การศึกษาความสอดคล้องของฐานคิดและวิถีปฏิบัติของขบวนการหรือระบบสหกรณ์กับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในที่นี้จะพิจารณาจากความหมายของคุณค่าสหกรณ์ หลักการสหกรณ์ วิสัยทัศน์ และอุดมการณ์สหกรณ์ เปรียบเทียบกับกรอบแนวคิด คุณลักษณะ 3 ประการที่แสดงถึงความพอเพียง อันได้แก่ ความพอประมาณ ความมี

¹ ศุนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร และศุนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

³ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี นอกจากนี้ยังพิจารณาในด้านเงื่อนไขของความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม ประกอบกับหลัก 9 ประการ สำหรับประเมินระดับเศรษฐกิจพอเพียง

วิธีการศึกษา

การศึกษาถึงความสอดคล้องของฐานคิดและวิถีปฏิบัติของระบบสหกรณ์ กับแนวทางแห่งเศรษฐกิจพอเพียงในครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์จากข้อมูลทุติยภูมิทั้งจากหนังสือและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Internet) ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสหกรณ์โคนมในโครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการผลิตและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง (สหกรณ์โคนมการเกษตรไทยปราการ จำกัด สหกรณ์โคนม แม่วาง จำกัด และสหกรณ์โคนมบ้านโฮ้งสัมพันธ์๑)

ผลการศึกษา

การศึกษาแนวคิดและปรัชญาของระบบสหกรณ์ (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2549: ออนไลน์) โดยพิจารณาจากความหมายของ **คุณค่าสหกรณ์** ที่กล่าวว่า “สหกรณ์อยู่บนพื้นฐานแห่งคุณค่าของการช่วยตนเอง ความรับผิดชอบ ต่อตนเอง ความเป็นประชาธิปไตย ความเสมอภาค ความเที่ยงธรรม และความเป็นเอกภาพสมาชิก สหกรณ์เชื่อมั่นในคุณค่าทางจริยธรรมแห่งความสุจริต ความเปิดเผย ความรับผิดชอบต่อสังคมและความเอื้ออาทรต่อคนอื่น โดยสืบทอดประเพณีปฏิบัติของผู้เริ่มการสหกรณ์” และเพื่อให้คุณค่าสหกรณ์เกิดผลเป็นรูปธรรม จำเป็นต้องอาศัย **หลักการสหกรณ์** 7 ประการ ซึ่งประกอบด้วย

หลักการที่ 1 การเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง (Voluntary and Open Membership) โดยมีรายละเอียด คือ ตระหนักว่าการเข้าและออกจากการเป็นสมาชิก จะต้องเป็นไปโดยความสมัครใจของบุคคล ซึ่งหมายถึงทั้งบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล อย่างไรก็ตามการกำหนดคุณสมบัติสมาชิกของสหกรณ์ต่างๆ เพื่อให้ได้บุคคลที่เข้ามาเป็นสมาชิกแล้วสามารถร่วมกันดำเนินกิจกรรมในสหกรณ์ได้ และไม่สร้างปัญหาความเดือดร้อนให้แก่เพื่อนสมาชิกและสหกรณ์ ไม่ถือว่าขัดกับหลักการสหกรณ์ข้อนี้

หลักการที่ 2 การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย (Democratic Member Control) พึงตระหนักว่าเป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกคนที่จะต้องร่วมแรงกายใจ และสติปัญญาในการดำเนินการและควบคุมดูแลการดำเนินงานของสหกรณ์ตามวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยผ่านช่องทางหรือองค์กรต่างๆ เช่น คณะกรรมการดำเนินการ ผู้ตรวจสอบกิจการและที่ประชุมใหญ่

หลักการที่ 3 การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก (Member Economic Participation) หลักการสหกรณ์ข้อนี้ มุ่งเน้นให้สมาชิกทุกคนพึงตระหนักว่าบทบาทที่สำคัญของตนคือ การที่ต้องเป็นทั้งเจ้าของและลูกค้าในคนเดียวกัน (Co-owners and Customers) จึงต้องทำหน้าที่เป็นผู้สมทบทุน ผู้ควบคุม และผู้อุดหนุน หรือผู้ใช้บริการของสหกรณ์ มิใช่มาเป็นสมาชิกเพียงเพื่อมุ่งหวังได้รับประโยชน์จากสหกรณ์เท่านั้น และในการจัดสรรกำไรสุทธิเพื่อความเป็นธรรมแก่สมาชิก ส่วนหนึ่งต้องกันไว้เป็นทุนสำรอง ซึ่งจะนำไปแบ่งกันมิได้ แต่เป็นทุนเพื่อพัฒนาสหกรณ์ของพวกเขาเอง ถือว่าเป็นทุนทางสังคม นอกนั้นอาจแบ่งเป็นเงินปันผลในอัตราจำกัด และเป็นเงินเฉลี่ยคืน ตามส่วนแห่งธุรกิจ

หลักการที่ 4 การปกครองตนเองและความเป็นอิสระ (Autonomy and Independence) โดยสมาชิกกรรมการและพนักงานสหกรณ์รวมทั้งหน่วยงานส่งเสริมสหกรณ์ต้องสำนึกและตระหนักอยู่เสมอว่าสหกรณ์เป็น

องค์การช่วยตนเอง และปกครองตนเอง เพราะฉะนั้นสหกรณ์ต้องเป็นอิสระในการตัดสินใจ หรือทำสัญญาใดๆ ตามเงื่อนไขที่สหกรณ์ยอมรับได้กับบุคคลภายนอกหรือรัฐบาล นอกจากนี้การรับความช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากรัฐหรือบุคคลภายนอกไม่ขัดกับหลักความเป็นอิสระของสหกรณ์ หากผู้ให้ความช่วยเหลือมุ่งหมายให้สหกรณ์ช่วยเหลือตนเองได้ และควบคุมตามหลักประชาธิปไตย รวมทั้งอ้างไว้ซึ่งความเป็นตัวของตัวเองของสหกรณ์

หลักการที่ 5 การศึกษา ฝึกอบรม และสารสนเทศ (Education Training and Information) โดยการศึกษา ฝึกอบรมและสารสนเทศมีความมุ่งหมายและเน้นกลุ่มเป้าหมาย โดยการศึกษามุ่งให้สมาชิกและบุคคลทั่วไป ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่จะเป็นสมาชิกในอนาคต มีความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับสหกรณ์ รวมทั้งมีความสำนึก และตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของสมาชิก หรือให้เป็นผู้มีจิตวิญญาณสหกรณ์ การฝึกอบรมมุ่งให้กรรมการ ผู้จัดการและพนักงานสหกรณ์ มีความรู้ ความสามารถ และทักษะ รวมทั้งความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตน ส่วนสารสนเทศนั้นมุ่งให้บุคคลทุกกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับเยาวชนและผู้นำด้านความคิดเป็น เช่น ผู้นำชุมนุม นักหนังสือพิมพ์ นักเขียน ผู้นำองค์กร พัฒนาชุมชน ฯลฯ โดยเน้นการติดต่อสื่อสาร 2 ทาง นอกจากนี้หลักสูตรและเนื้อหาของ การศึกษาอบรม ควรครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม

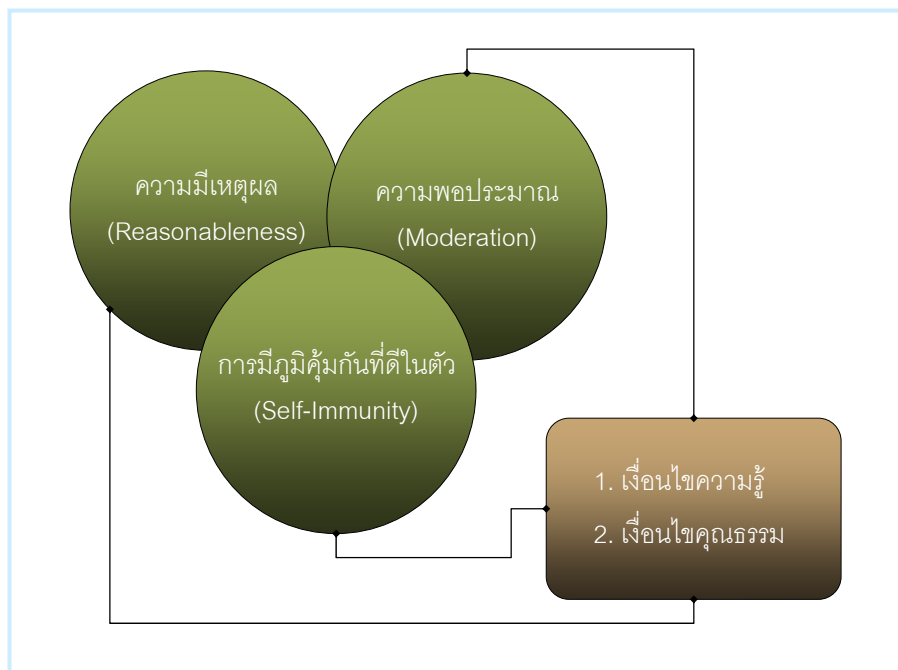
หลักการที่ 6 การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ (Cooperation among Cooperatives) การร่วมมือระหว่างสหกรณ์เป็นหลักการเดียวกันกับการร่วมมือระหว่างบุคคลธรรมดาในการจัดตั้งสหกรณ์นั่นเอง ซึ่งจะก่อให้เกิดการประหยัดด้วยขนาด มีอำนาจการต่อรองสูงขึ้นและนำไปสู่การรับใช้สมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การร่วมมือระหว่างสหกรณ์อาจทำได้ทั้งในแนวนอนและแนวตั้ง ในแนวนอนสหกรณ์ทุกสหกรณ์ไม่ว่าประเภทเดียวกันหรือไม่ สามารถร่วมมือกันได้ในทุกระดับเพื่อประโยชน์สูงสุดของสมาชิกและขบวนการสหกรณ์ในแนวตั้ง สหกรณ์ท้องถิ่นประเภทเดียวกันควรรวมตัวกันทางธุรกิจเป็นชุมนุมสหกรณ์ระดับภูมิภาค หรือระดับประเทศ และระดับระหว่างประเทศ และสหกรณ์ทุกประเภท ทุกระดับ ทุกสหกรณ์ควรรวมตัวกันเป็นองค์การสหกรณ์สูงสุด (Apex Organization) เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมด้านอุดมการณ์ การศึกษา การฝึกอบรม การส่งเสริมแนะนำ การกำกับดูแล การตรวจสอบ การวิจัย และการพัฒนา ฯลฯ นอกจากนี้วัตถุประสงค์สำคัญของการร่วมมือระหว่างสหกรณ์ คือ เพื่อให้สหกรณ์สามารถอำนาจผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เพราะฉะนั้นสหกรณ์ท้องถิ่นแต่ละสหกรณ์ และสหกรณ์ ชั้นสูงต้องเป็นสหกรณ์ที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน มีชีวิตชีวา (Viable & Sustainable) และร่วมมือกันในลักษณะของ "ระบบรวม" หรือเป็นเอกภาพ

หลักการที่ 7 การเอื้ออาทรต่อชุมชน (Concern for Community) สหกรณ์เป็นองค์การทางเศรษฐกิจและสังคม และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่สหกรณ์ตั้งอยู่ เพราะฉะนั้น การดำเนินงานของสหกรณ์ต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนนั้นๆ ซึ่งหมายความว่า เป็นการพัฒนา ที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ หรือเป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการและความใฝ่ฝันของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำลายโอกาส ความสามารถ และอนาคตของคนรุ่นหลัง และเนื่องจากสมาชิกสหกรณ์ก็เป็นสมาชิกของชุมชนนั่นเอง สหกรณ์จึงควรมีส่วนช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนนั้นแบบยั่งยืน

นอกจากนี้ **อุดมการณ์สหกรณ์** ยังมีความเชื่อร่วมกันที่ว่า การช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์จะนำไปสู่การกินดีอยู่ดี มีความเป็นธรรมและสันติสุขในสังคม ใกล้เคียงกับค่านิยมของ **วิสัยทัศน์สหกรณ์** ซึ่งกล่าวถึงการเป็นองค์กรที่ช่วยเหลือตนเองทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยึดมั่นในคุณค่า สหกรณ์ มีการร่วมมือกันเชื่อมโยงเครือข่ายพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กร และความเป็นธรรมมาภิบาล เพื่อสร้างความเข้มแข็งของสมาชิก ชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างยั่งยืน

การศึกษาแนวคิดและปรัชญาของสหกรณ์ในเบื้องต้น ดำเนินไปพร้อมกับการพิจารณา*กรอบแนวคิด*ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, 2549: ออนไลน์) ซึ่งชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา โดยมี*คุณลักษณะ* ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

พิจารณาจากนิยาม พบว่า ความพอเพียงประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ คือ *ความพอประมาณ* ซึ่งหมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น *ความมีเหตุผล* หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และคุณลักษณะประการสุดท้ายคือ *การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว* อันเกิดจากการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ซึ่งคุณลักษณะทั้ง 3 ประการนี้จะต้องตั้งอยู่บน*เงื่อนไขความรู้* ที่ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ และ*เงื่อนไขคุณธรรม* ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 ความพอเพียง

ที่มา: โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

การศึกษาถึงความสอดคล้องของแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงต่อการดำเนินงานในระบบสหกรณ์ นอกจากจะวิเคราะห์จากกรอบแนวคิด นิยามของความพอเพียงบนเงื่อนไขทั้ง 2 ประการแล้ว ยังสามารถอาศัยหลัก 9 ประการในการประเมินระดับเศรษฐกิจพอเพียงที่ ศ.ดร.อภิชาติ พันธเสนและคณะเสนอไว้ ดังนี้

1. ใช้เทคโนโลยีที่ถูกต้องหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม
2. ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพสูงสุด
3. เน้นการจ้างงานเป็นหลัก โดยไม่นำเทคโนโลยีมาทดแทนแรงงาน ยกเว้นในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่ผลิตภัณฑ์
4. มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ
5. ไม่โลภจนเกินไป และไม่เน้นกำไรในระยะสั้นเป็นหลัก
6. ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภคและไม่เอาเปรียบแรงงาน หรือลูกค้าตลอดจนไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
7. เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และ/หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตได้ง่าย
8. เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อหนี้จนเกินขีดความสามารถในการบริหารจัดการ
9. เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่นและการตอบสนองตลาดภายในท้องถิ่นภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ และต่างประเทศตามลำดับ

จากการศึกษาหลักการและแนวคิดของสหกรณ์ โดยพิจารณาจากความหมาย คุณค่าสหกรณ์ หลักการสหกรณ์ วิสัยทัศน์ รวมถึงอุดมการณ์สหกรณ์ พบว่ามีความสอดคล้องกับธรรมาภิบาล หรือการดำเนินงานที่มีลักษณะบรรษัทภิบาล (good corporate governance) ที่เป็นหนึ่งในแนวทางปฏิบัติของเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ มีการบริหารงานด้วยความโปร่งใส มีความรับผิดชอบ และรักษาผลประโยชน์ของสมาชิกทุกคน ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ปลอดภัยจากการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว และคำนึงถึงผลประโยชน์ของลูกค้าในฐานะผู้ร่วมมีส่วนได้ส่วนเสีย (stake holder) เป็นสำคัญ เช่นเดียวกับหลักการสหกรณ์ 7 ประการ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้คุณค่าสหกรณ์เกิดผลเป็นรูปธรรม โดยหลักการทั้งหมดนี้ก็ยังคงสอดคล้องกับหลักบรรษัทภิบาล นอกจากนี้หลักการสหกรณ์ในข้อที่ 5 และข้อที่ 7 ยังสอดคล้องกับเงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรมด้วยเช่นกัน

ข้อค้นพบเชิงประจักษ์จากกรณีศึกษาในเบื้องต้นของสหกรณ์โคนมในโครงการวิจัยและพัฒนาระบบการผลิตและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยสหกรณ์โคนมแม่วาง จำกัด สหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด และสหกรณ์โคนมบ้านโฮ้งสัมพันธ์ ๑ (ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า “สหกรณ์ตัวอย่าง”) แสดงถึงความสอดคล้องของหลักการและวิถีปฏิบัติ ตามแนวทางแห่งเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

ตารางที่ 1 ศึกษาความสอดคล้องของคุณลักษณะ 3 ประการและเงื่อนไขของแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ต่อแนวคิด และวิถีปฏิบัติของสหกรณ์ตัวอย่าง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	ความสอดคล้องด้านแนวคิดและวิถีปฏิบัติของสหกรณ์ตัวอย่าง
<u>คุณลักษณะ 3 ประการ</u> <i>ความพอประมาณ</i>	สหกรณ์ตัวอย่างให้ความสำคัญของการใช้ทุนภายในที่เกิดจากการระดมทุนของสมาชิก เพื่อลดการพึ่งพิงทุนจากภายนอก และลดปัญหาเงินทุนหมุนเวียน รวมถึงภาระหนี้สินที่มีอยู่
<i>ความมีเหตุผล</i>	ลักษณะของผลิตภัณฑ์น้ำมันที่ต้องมีการควบคุมมาตรฐานและคุณภาพ ทำให้ในบางขั้นตอนของการผลิตจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ในการผลิตที่ค่อนข้างมีราคาแพง
<i>การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว</i>	1. สหกรณ์ตัวอย่างมีแผนในการปรับปรุงโครงสร้างองค์กร รวมถึงให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสหกรณ์มากขึ้น ส่วนหนึ่งมีแผนในการลดต้นทุนการผลิตและปรับปรุงศูนย์รับน้ำมันดิบ ในด้านการตลาดแม้ว่าสหกรณ์ตัวอย่างจะมีลูกค้าที่มีการทำสัญญาซื้อขายกันแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีหนึ่งในตัวอย่างที่ยังคงแสวงหาลูกค้ารายใหม่อยู่เสมอ อันเนื่องจากปัญหาการล่าช้าของการจ่ายค่าตอบแทนน้ำมันดิบของลูกค้าคู่สัญญา 2. สหกรณ์ตัวอย่างเป็นสมาชิกของชุมนุมสหกรณ์โคนมแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นเครือข่ายที่คอยสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
<u>เงื่อนไข</u> <i>เงื่อนไขความรู้</i>	สหกรณ์ตัวอย่างมีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกและพนักงานอย่างสม่ำเสมอ เช่น การจัดการฟาร์ม การจัดทำบัญชี เป็นต้น รวมถึงมีการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสหกรณ์อยู่เสมอ โดยตัวอย่างของการนำเงื่อนไขความรู้ไปปรับใช้ กรณีสหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด ร่วมมือกับศูนย์ปฏิบัติการปศุสัตว์ไชยปราการ และหน่วยผสมเทียมไชยปราการ ได้มีการจัดเก็บฐานข้อมูลเพื่อการจัดการฝูงโคนมตามระบบ D.H.I. และระบบสารสนเทศโคนม โดยศูนย์ศูนย์วิจัยการผสมเทียมเชียงใหม่ ได้ร่วมดำเนินการนำข้อมูลไปใช้ในการจัดการฟาร์มเกษตรกร เพื่อเพิ่มผลผลิตปริมาณน้ำมันและผลิตน้ำมันที่มีคุณภาพระดับฟาร์ม อันส่งผลให้ปริมาณน้ำมันของสหกรณ์เพิ่มขึ้น คุณภาพดีสม่ำเสมอ
<i>เงื่อนไขคุณธรรม</i>	สหกรณ์ตัวอย่างตระหนักถึงความสำคัญของความซื่อสัตย์ในการทำงาน โดยมีการดำเนินงานที่โปร่งใสและมีการตรวจสอบภายใน รวมถึงเน้นเรื่องความสามัคคี เชื่อใจและไม่เอาเปรียบกัน รวมถึงการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสหกรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักบรรษัทภิบาล หรือธรรมาภิบาล

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 2 ศึกษาความสอดคล้องของหลักปฏิบัติ 9 ประการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ต่อแนวคิดและ
 วิถีปฏิบัติของสหกรณ์ตัวอย่าง

หลักปฏิบัติ 9 ประการ	ความสอดคล้องด้านแนวคิดและวิถีปฏิบัติของสหกรณ์ตัวอย่าง
1. ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการ และมีขนาดที่เหมาะสม	1. ในเบื้องต้นพบว่าสหกรณ์ตัวอย่างมีความพอใจกับเครื่องมือและอุปกรณ์การผลิตที่มีอยู่ และเห็นว่ามีความเหมาะสมกับขนาดการผลิตที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ส่วนใหญ่ยังเห็นว่าเทคนิคการผลิตที่ใช้ยู่มีความเหมาะสม 2. สมาชิกสหกรณ์โคนมแม่วาง จำกัด ได้มาตรฐาน GAP ทั้งหมด สมาชิกสหกรณ์โคนมบ้านโองส์สัมพันธ์ ได้มาตรฐาน GAP 10 รายจากทั้งหมด 39 ราย และสมาชิกสหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด ได้มาตรฐาน GMP 103 ราย จากทั้งหมด 165 ราย 3. ส่วนสหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด ได้มาตรฐาน GMP
2. ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพสูงสุด	สหกรณ์ตัวอย่างเห็นว่าการใช้มูลวัวเป็นปุ๋ยถือเป็นการใช้ทรัพยากรให้มีประโยชน์คุ้มค่า รวมถึงรายได้จากการขายมูลวัวยังช่วยส่งเสริมอาชีพในชุมชนอีกทางหนึ่ง
3. เน้นการจ้างงานเป็นหลัก โดยไม่นำเทคโนโลยีมาทดแทนแรงงาน ยกเว้นในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่ผลิตภัณฑ์	1. มากกว่าร้อยละ 75 ของแรงงานในสหกรณ์ตัวอย่างเป็นการใช้แรงงานภายในชุมชนที่เหลือมีการจ้างงานภายนอกชุมชนรวมถึงแรงงานต่างด้าว ซึ่งพบในฟาร์มของสมาชิกที่มีขนาดกลางและขนาดใหญ่ (21 ตัวขึ้นไป) 2. สหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด ให้ความเห็นว่ามีทางเลือกใช้เทคโนโลยีเฉพาะในส่วนที่แรงงานคนไม่สามารถทำได้หรือทำไม่ได้ไม่ดี เช่น การส่งเสริมให้รีดนมโดยเครื่องรีดนม ซึ่งช่วยควบคุมคุณภาพน้ำนม การใช้เครื่องมือในการบันทึกปริมาณนม หรือการใช้เครื่องตัดหญ้าแทนแรงงานคน เป็นต้น
4. มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ	สหกรณ์ตัวอย่างเห็นว่าศูนย์รับน้ำนมดิบในปัจจุบัน มีขนาดเหมาะสมสามารถรองรับปริมาณน้ำนมดิบในแต่ละวัน
5. ไม่โลภจนเกินไป และไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก	สหกรณ์ตัวอย่างดำเนินกิจกรรมโดยเน้นการช่วยเหลือหมู่สมาชิกมากกว่าการทำกำไรสูงสุด รวมถึงเน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก
6. ชื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภคและไม่เอาเปรียบแรงงาน หรือลูกค้า ตลอดจนไม่เอาเปรียบผู้จัดจำหน่ายวัตถุดิบ	1. สหกรณ์ตัวอย่างให้ความสำคัญต่อความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ ชื่อสัตย์ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค โดยมุ่งเน้นการรักษาคุณภาพของน้ำนมดิบและดำเนินการผลิตให้ได้มาตรฐาน 2. สหกรณ์ตัวอย่างมีการจ่ายค่าแรงให้พนักงานอย่างเป็นธรรม มีการพิจารณาปรับขึ้นเงินเดือน และมีการจ่ายโบนัสเมื่อสิ้นปีดำเนินการ 3. ราคารับซื้อน้ำนมดิบ พิจารณาจากคุณภาพของน้ำนมดิบที่สมาชิกรับมาจำหน่าย ซึ่งนอกจากจะยุติธรรมแล้ว ยังส่งเสริมให้สมาชิกเข้มงวดในการรักษาคุณภาพน้ำนมดิบ

ตารางที่ 2 (ต่อ)

หลักปฏิบัติ 9 ประการ	ความสอดคล้องด้านแนวคิดและวิถีปฏิบัติของสหกรณ์ตัวอย่าง
7. เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และ/หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตได้ง่าย	สหกรณ์ตัวอย่างมีกิจกรรมอื่นๆ นอกเหนือจากการรับซื้อน้ำมันดิบจากสมาชิก เช่นการจัดตั้งร้านค้าจำหน่ายวัตถุดิบและอุปกรณ์ที่จำเป็นแก่สมาชิก ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกแก่สมาชิก สถานีบริการน้ำมันที่ช่วยลดต้นทุนค่าขนส่ง กิจกรรมออมทรัพย์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนแก่สมาชิก รวมถึงธุรกิจนมโรงเรียนที่ช่วยให้สหกรณ์มีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นในตัวสมาชิกผู้เลี้ยงโคนม ที่มีระบบการผลิตมากกว่า 1 อย่าง ตัวอย่างสมาชิกสหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ จำกัด นอกจากจะเลี้ยงโคนมแล้ว ยังมีการผลิตร่วมกับการผลิตปลูกพืชชนิดอื่นๆ เช่น กระเทียม ลิ้นจี่ หอมแดง ส้ม ลำไย ข้าว และมันฝรั่ง เป็นต้น
8. เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อหนี้เงินกู้ยืมความสามารถในการบริหารจัดการ	แม้ว่าสหกรณ์ตัวอย่างทั้งหมดจะยังมีหนี้สินจากการกู้ยืมจากภายนอก แต่ก็มี ความพยายามที่จะลดการพึ่งพิงแหล่งทุนจากภายนอก โดยอาศัยกิจกรรมออมทรัพย์หรือ กองทุนที่ก่อตั้งขึ้นภายในสหกรณ์ให้มากที่สุด รวมถึงมีการจัดทำบัญชี ตรวจสอบเพื่อให้เกิดความโปร่งใส
9. เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น และการตอบสนองตลาดภายในท้องถิ่นภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ และต่างประเทศตามลำดับ	1. วัตถุดิบของสหกรณ์ตัวอย่าง คือ น้ำมันดิบที่สมาชิกรับซื้อจากสมาชิก ส่วนวัตถุดิบที่สมาชิกรับซื้อจากผู้เลี้ยงโคนมต้องจัดหาส่วนหนึ่งจัดหาได้เองในพื้นที่ได้แก่อาหารหยาบ เช่น การปลูกหญ้าแพงโกลาของสมาชิกสหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ หรือการทำสัญญา รับซื้อขี้ข้าวโพดจากบริษัทของสหกรณ์โคนมแม่วาง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามสมาชิกของสหกรณ์ตัวอย่างทั้งหมด ยังคงต้องพึ่งพิงอาหารชั้น อุปกรณ์ และเวชภัณฑ์ ที่สหกรณ์จำเป็นต้องจัดหาจำหน่าย 2. การตลาดของสหกรณ์ตัวอย่างเป็นการทำสัญญาซื้อขายกับลูกค้าซึ่งเป็นตลาดหลักเพียงรายเดียว ที่ถือว่าค่อนข้างมั่นคง เช่น สหกรณ์โคนมแม่วางและสหกรณ์โคนมการเกษตรไชยปราการ ที่ทำสัญญาซื้อขายกับบอสค.หัวยแก้ว

ที่มา: จากการสำรวจ

สรุป

ผลการศึกษาได้ชี้ให้เห็นถึงหลักปฏิบัติที่เป็นแนวทางเพื่อให้คุณค่าสหกรณ์เกิดผลเป็นรูปธรรม ซึ่งสหกรณ์ทุกระดับต่างยึดถือและปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน โดยมีวิสัยทัศน์และอุดมการณ์ร่วมกัน ทั้งนี้เป็นไปในกรอบแห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542

ด้วยแนวคิดและวิถีปฏิบัติที่ชัดเจนของระบบสหกรณ์ ทำให้การศึกษาถึงความสอดคล้องต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงค่อนข้างชัดเจนว่ามีความสอดคล้องของการยึดถือหลักธรรมาภิบาลเช่นเดียวกัน หากแต่ระบบสหกรณ์เลือกที่จะเน้นหลักแห่งการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะพบว่ามีขอบเขตที่กว้างกว่ามาก อีกทั้งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมา

ประยุกต์ใช้กับทุกระดับชั้นตั้งแต่ระดับบุคคล ครัวเรือน ไปจนกระทั่งหน่วยงานทุกภาคส่วนของรัฐ รวมถึงเป็นแนวทางในการบริหารประเทศ ทั้งนี้โดยเน้นปฏิบัตินทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นบันได

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมสหกรณ์. **คุณค่าสหกรณ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.cpd.go.th/web-beta/cooperative/about/about4.html>. (2 สิงหาคม 49)

_____ . **ประวัติการสหกรณ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.cpd.go.th/web-beta/cooperative/about/about1.html>. (2 สิงหาคม 49)

_____ . **ประวัติการสหกรณ์ในประเทศไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.cpd.go.th/web-beta/cooperative/about/about2.html>. (2 สิงหาคม 49)

_____ . **พระราชบัญญัติสหกรณ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

http://www.cpd.go.th/web/coop_data/law/lawsahakorn.htm. (1 สิงหาคม 49)

_____ . **หลักการสหกรณ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.cpd.go.th/web-beta/cooperative/about/about5.html>. (2 สิงหาคม 49)

_____ . **อุดมการณ์สหกรณ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.cpd.go.th/web-beta/cooperative/about/about6.html>. (2 สิงหาคม 49)

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง. **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <http://www.sufficiencyeconomy.org/detail.swf>. (5 สิงหาคม 2549)

อารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ. 2549. **รายงานความก้าวหน้า**. เชียงใหม่: โครงการวิจัยและพัฒนาระบบการผลิตและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ และคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.